

Pauli Gerrei

Istòria e acontessimentos

Piticu cabulogu de su Gerrei, regioneprus che totu de monte, de su sud-est de s'isula ocupada dae alturas mannas e baddes pregiadas de grandu valore paisagisticu e naturalisticu, Pauli Gerrei (367 metros subra su livellu de su mare, cun unos 1.000 abitanτες) s'agatat in pitzu de unu cùcuru de monte, isvilupadu a ingìriu de sa crèsia parrochiale de Santu Nigola. A presu de sa bidda agataus monte Ixi (839 metros) e monte Cuccuru Orru (801 metros); Sa bidda est rugrada dae duos ritzolos de abba chi benint dae su Frumendosa chi donant a s'abitadu una particulare forma a Y.

Pauli Gerrei est unu tzentru nàschidu in època pùnicu-romana; in s'oru de s'abitadu, in localidade Santu Iacchi (San Giagu), est istada atzapada, difatis, una base de columna in brunzu de su segundu sèculu a in antis Cristu, chi apartenet a un'altare de un'importante santuàriu, chi giughet un'iscrizione trilingue (pùnica, latina e grega) dedicada a sa divinidade Esculàpiu e fata lòmperu a sa bidda dae s'iscrau gregu Cleone, in sinnu de reconnoschèntzia, pro s'interventu de su Deus chi dd'aiat sanadu. Sa testimonia epigràfica est oe custoida in su Museu de antighidade de Torinu.

In su Medioevu Pauli Gerrei aparteniat a su Giuigadu de Casteddu e aiat fatu parte de sa curadoria de su Gerrei cun su nùmene Pauli Gerrei, topònimu chi diat derivare de sa positzione de sa bidda in s'oru de una paule oe sicada. Fiat coladu a suta su domìniu de is Pisanos e duncas a is Aragonesos; dae custu perìodu restant "Sa domu de sa tanca de su marchesu", chi testimòniat sa presèntzia in sa bidda de unu marchesu o, prus cun probabilidade, de su "podatario" chi amministraiat su fèudu pro contu suo. In su 1681 sa villa de Pauli Gerrei fiat istada incroida in sa contea de Biddesatu, fèudu de sa familia aragonesa de is Zatrillas chi fiat istadu in su palatzu baronale finas a cando, in su 1806, s'ùrtimu rampile, su marchesu don Francesco, si fiat tramudadu a Casteddu in ue fiat mortu in su 1814 sena lassare erederos. Sa villa fiat colada gasi a is Vivaldi Pasqua, marchesos de Villaclara; posca fiat istada riscatada in su 1839 dae su Demàniu de s'Istadu e, pro is leges sighentes, fiat colada a su Comunu.

Su 13 de mese de idasde su 1863, cun règiu decretu, fiat istadu cambiadu su nùmene de sa bidda in San Nicolò Gerrei, in onore de Santu Nigola de Bari, chi est dedicada sa crèsia parrochiale.

Cara a su Comunu podimus ammirare sa pratza Salvatore Naitza, dedicada a su nòdidu istòricu de s'arte, nàschidu in Pauli Gerrei in su 1932 e posca tramudadu a Casteddu pro si dedicare a is istùdios. A pustis de s'èssere diplomadu, Salvatore Naitza aiat cumintzadu a insinnare in is iscolas elementares finas a sa làurea in Lìteras e Istòria de s'arte. In calidade de dotzente at posca insinnadu Istòria de s'arte, esecutende chircas e istùdios atentos e rigorosos e publichende testos apretziados meda chi dd'ant

cunsentidu de si balangiare s'istima in campu acadèmicu. Chie dd'at connotu at pòdidu apretziare sa profunda cultura sua e sa grandu umanidade. Nointames is medas impinnos suos non s'est mai ismentigadu de sa bidda sua e s'iscumparta sua improvisa, acontèssida in su 1995, est istada intèndida meda dae is pulesos. In sa pratza podimus ammirare s'iscultura de Pinuccio Sciola dedicada a custu tzitadinu de cabbale chi at dadu meda onore a sa Sardigna e a sa bidda sua. A Salvatore Naitza est dedicada fintzas s'iscultura de Giovanni Campus chi s'agatat in pratza Lussu in ue s'acumprint is festas populares printzipales e acanta agatamus fintzas su monumentu dedicadu a Salvatore Corrias.

Salvatore Corrias (Pauli Gerrei, 18-11-1909) Salvatore Corrias (Pauli Gerrei, 18-11-1909) si fiat arruoladu in sa Regia Guardia de Finàntzia in su 1929 e s'agabbu de su cursu de formatzione fiat istadu destinadu a sa Cumpangia de Cernobbio. Aiat fatu parte de sa formatzione partigiana "Brigata Artoni" ativaa in diversas localidades de su comascu e mescamente in su su Monte Bugone in territòriu de Moltrasio (Como). In su ghennàrgiu 1945 fiat istadu fosiladu dae sa polizia ispetziale de is Brigadas Nieddas "Banda Tucci" de Como, a costadu de sa matessi caserma de sa Brigada de Bugone, paghende gasi cun sa vida su generosu impinnu suo in favore de is pròfugos ebreos e de is pessighidos de cada gènere. Su giòvanu, difatis, aiat fatu espatriare in Isvitzera chèntinas de pessighidos politicos e ebreos. Sa salma sua fiat istadu interrada in su campusantu de Moltrasio. Sa tumba tenet custos faeddos: "Galu giòvanu, de bonu coro aiat donadu sa vida pro s'ideale supremu de sa Pàtria". Reconnotu comente partigianu gherradore, in su làmpadas de su 2006, su Presidente de sa Repùblica dd'aiat cunferidu sa medàllia de oro a su mèritu tzivile.

Fatos istòricos

In Pauli Gerrei, in su freàrgiu de su 1861, in localidade Santu Iacchi fiat istada atzapada dae unu massaju un'iscrittione trilingue in brunzu (pùnica, latina e grega) dedicada a sa divinidade Esculàpiu de su primu sèculu a in antis Cristu. In sa zona de Santu Iacchi ddoe teniat medas mitzas e, cun forsis pro custu, fiat istadu fraigadu su santuariu de unu deus sanadore sardu collegadu cun is funtanas perennes. Custa divinidade diat èssere assimilada a Esmun,

furriadu fenìtziu dae s'itàlicu Esculàpiu e dae s'ellènicu Asclèpiu. Su tèrmine merre chi cumparet in s'iscrittione, segundu su professore Pennacchietti, diat pòdere significare tapa (de unu percursu) opuru ospitale (chi amparat e aguiat). In comintzu su tèmpiu fiat sena de crobeta; durante su perìodu cartaginesu fiat istadu cobertu e ddoe fiat istadu costruidu unu putzu. A custu tèmpiu fiat arribadu s'iscrau gregu Cleone malàidu de una maladia mala e, a pustis de àere fatu diversos bagnos e otentu su sanamentu, aiat ordinadu a un'artista unu tzipu votivu in brunzu de su pesu de chentu libbras, in onore de su Deus Esculàpiu, de custa est abarrada, mancaru unu pagu ruinada., s'iscrittione trilingue.

Is tres versiones de s'iscrittione non corrisponent de su totu s'una cun s'àtera. Est dàbile chi cadauna esseret destinada a unu grupu sotziale diferente, caraterizadu dae una cultura pròpia e de una limba distinta, e Cleone, impreende is diversas limbas, diat pàrrere non chèrrere nàrrere custa chi fiat prontu a ammitere in is àteras in contu de sa cundizione sotziale sua. In su testu latinu Cleone narat de èssere

iscrau de is sòtzios apaltadores de is salinas de Casteddu e, su fatu ca fiat iscrau, est cunfirmadu dae su fatu chi no inditat nen su nùmene de su babbu nen sa tribù de appartenèntzia. Ma belle nemos podiat cumprèndere su latinu, devènnidu limba ufiziale in Sardigna petzi a pustis de sa conchista romana de su 238 a in antis Cristu. In su testu pùnicu, prus longu e ricu de informatziones e destinadu a su grandu pùblicu de s'ex colònia cartaginesa, Cleone èvitat cun atentu de si cualificare comente iscrau e si presentat imbetzes comente dipendente de is cuntzessionàrios de is salinas. In su testu gregu, dedicadu mescamente a s'ambiente de tzeracos chi Cleone aparteniat, revèndicat su ruolu de “subrintendente de is salinas”. Difatis si Cleone aiat ofertu unu tzipu de brunzu de su pesu de chentu libbras deviat èssere bastante ricu e fintzas bene insertadu in sa sotziedade de Casteddu. A pustis de s'agatamentu su canònicu Giovanni Spano aiat donadu s'istele a su Museu de antighidade de Torinu e aiat publicadu un'artìculu subra s'agatamentu suo iscasidende meda interessu dae banda de is istudiosos, bida s'inportàntzia de su documentu trilingue.

In su 2005 su Comunu de Pauli Gerrei at promòvidu unu progetu de chirca cun s'obietivu de tzensire is fontes bibliogràficas e de archìviu relativas a is agatamentos in su territòriu. Is primos resurtados de custa chirca ddos ant fatos connòschere in una mustra abrontada in Comunu. A pustis, gràtzias a is finanziamentos cuntzèdidos dae s'Assessoradu a is Benes Culturales de sa Regione Autònoma de sa Sardigna de su Dipartimentu de Sièntzias archeològicas de s'Universidade de Casteddu, est istadu possibile sighire e aprofundire is chircas subra su territòriu.

Is primos aposentamentos sunt de sa tziviltade nuràgica, comente atestant is zonas de Su Musuleu e Is Mulineddus e dàbiles tzìrculos megalìticos in Montixi. In custa localidade est istadu atzapadu, difatis, unu dàbile tzìrculu funeràriu: si tratat de una terratza pedrosa manna, bene apratada, a su puntu ca paret sartzida, acanta belle tzertamente s'òmine est intervènnidu pro perfetzionare un'ispàtziu naturale. In unos cantos puntos si notant, difatis, is rastros de sa faina de cava mentras, sa presèntzia de unos cantos alliniamentos muràrios de pranta tzirculare

costituidos dae blocos mannos traballados cun coidadu, puru is medas contones de forma parallelepèda o traballados in modu diversu, sugerint un'antropizatzione antiga de totu s'àrea. In su 1932, in localidade Bingia Manna, fiant istadas iscobertas duas tumbas cun duas carenas cugugiadas dae lastras; in intro de is tumbas ddoe teniat vàrios ogetos in brunzu e in filu dae prata oe custoidos in su Museu archeològicu de Casteddu. In su 1934, durante is iscavos de adeguamentu de su acuedutu betzu in localidade Su Musuleu, fiat istada agatada un'antiga funtana monumentale. Si pensat potzat èssere una mitza sacra de cultura nuràgica; in is ingìrios fiant istados agatados fintzas unos cantos repertos in brunzu, àteros ogetos non mègius identificados in prumu e cannacas de collana in pasta de bidru, ambra e rèsina. Fintzas in localidade Is Mulineddus fiat istada iscoberta una funtana monumentale e fiant istados cuberados fintzas materiales de terracota e de metallu de is cales, nointames, non si tenent noas de is carateristicas e sa cantidade.

In su 2007 s'Amministrazione comunale, suta de sa direzione scientifica de sa dotora Maria Rosaria Manunza de sa Subrintendèntzia pro is Benes Archeològicos de is provìntzias de Casteddu e Aristanis, at postu suta amparu is àreas de Santa Angela, Is Mulineddus e Su Musuleu. Su monumentu de Su Musuleu, de su totu interradu a su momentu de s'iscoberta, oe si podet bìdere e est in bonas cunditziones. Is istùdios ant evidentziadu comente sa tècnica costrutiva e s'istruutura architètònica s'assimbigiant meda a is de Su Musuleu.